

Chefsjustitieombudsmannen
Mats Melin**Kritik mot åklagare vid Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Halmstad, för långsam handläggning av ett ungdomsärende**

Anmälan

Makarna AA och BB ifrågasatte i en anmälan handläggningstiden i en förundersökning gällande olaga hot vid Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Halmstad, i vilken deras son (CC), som var 17 år gammal vid gärningstillfället, var misstänkt.

Utredningen

Handlingar i åklagarkammarens ärende AM-23212-08 och Polismyndigheten i Västra Götalands ärende K3516-08 m.fl. infordrades och granskades. Av utredningen framgick bl.a. följande.

I början av februari 2008 gjordes en anmälan om olaga hot och bl.a. CC, född i december 1990, delgavs vid förhör samma månad misstanke om brott. I juni 2008 gav kammaråklagaren DD direktiv om att förundersökningen skulle slutföras. Utredningsmannen väckte därefter i ett e-postmeddelande till DD den 15 augusti 2008 frågan om förundersökningsbegränsning beträffande en annan person som förekom som misstänkt i utredningen. Därefter fanns ingen uppgift om att förfrågan besvarats.

Ärendet remitterades till Åklagarmyndigheten för upplysningar och yttrande över handläggningstiden i ärendet.

Åklagarmyndigheten (dåvarande vice riksåklagaren EE) kom in med ett remissvar till vilket hade bifogats upplysningar från chefsåklagaren FF (här utelämnade) och DD.

DD

Kronologisk redogörelse för vad som hänt i ärendet

Ärendet inkom till Åklagarkammaren i Halmstad den 8 februari 2008. Ärendet handlades inledningsvis av jouråklagare och dagjouråklagare. Den 13 februari 2008 fattades beslut om att CC skulle hämtas till förhör.

Den 14 februari 2008 inkom handlingar från polisen för beslut.

Undertecknad övertog enligt diariet handläggningen av ärendet den 15 februari 2008.

Den 20 februari 2008 hölls förhör med CC och han delgavs misstanke om olaga hot.

Den 5 mars 2008 gav undertecknad direktiv om att kompletterande förhör skulle hållas med de misstänkta och att ytterligare brottsmisstankar skulle delges. Dessa förhör hölls den 17 mars 2008. Det framgår inte av diariet vilket datum dessa förhör redovisats till åklagarkammaren.

Den 11 juni 2008 gavs direktiv om att utredningen skulle redovisas i förundersökningsprotokoll.

Härefter har utredande polisman via mail meddelat att GG dömts efter de brott som han misstänks för i detta ärende och ställt frågan om förundersökningsbegränsning skall ske. Utredande polisman har även meddelat att han väntar med att delge CC. Detta har skett vid upprepade tillfällen med start den 15 augusti 2008.

Den 17 december 2008 gavs direktiv om att ärendet skulle delges och redovisas i protokoll.

Den 21 januari 2009 inkom förundersökningsprotokoll.

Den 23 januari 2009 inkom skrivelse från CC:s föräldrar där de framför synpunkter på den långa handläggningstiden och påpekar att CC var 17 år vid tidpunkten för brottet.

Den 27 januari 2009 väcks åtal.

Den 29 januari expedieras begäran om yttrande avseende CC till socialnämnden.

Målet är utsatt till huvudförhandling den 27 april 2009.

Anledningen till att ärendet dragit ut på tiden

I samband med att jag övertog handläggningen av ärendet har jag inte uppmärksammat att en av de misstänkta var under 18 år vid tidpunkten för brottet.

Vid denne tidpunkt tillhörde jag inte de åklagare på kammaren som handlade ungdomsmål och räknade inte med att ungdomsärenden av denna art skulle lottas på mig. Vid denna tidpunkt användes på åklagarkammaren aktomslag i särskild färg för ungdomsmål. Så har inte skett i detta ärende. På de handlingar som skickats från polisen för beslut finns en ruta som skall fyllas i om fråga är om ett förtursmål. Denna ruta har fyllts i med ett "nej" och borde ha fyllts i med "misstänkt under 18 år".

Det hade naturligtvis varit önskvärt att jag ändå hade uppmärksammat att en av de misstänkta var under 18 år. Jag kan bara beklaga att jag inte uppmärksamade detta. Det var först då jag mottog brevet från CC:s föräldrar som jag fick klart för mig att CC var under 18 år vid tidpunkten för misstänkt brottslighet.

Enligt min uppfattning hade det varit önskvärt att ärendet hade handlagts snabbare oavsett ålder på de misstänkta. En stor del av tidsutdräkten beror på att polisens mail med förfrågan om eventuell förundersökningsbegränsning besvarats först den 17 december 2008.

När det gäller anledningen till att mailen inte besvarats tidigare beror det på stor arbetsbelastning. Under april 2008 slutade 25 % av åklagarkammarens åklagare. De ärenden som dessa åklagare tidigare handlagt lottades över till de åklagare som fanns kvar. Samtidigt har ärendetillströmningen ökat. På grund av den uppkomna situationen började undertecknad att handlägga bl. a ungdomsärenden under april 2008. Under den aktuella perioden har jag även handlagt ett flertal större utredningar avseende grov brottslighet med flera häktade. Att de mail som utredande polis skickat inte besvarats tidigare beror på stor arbetsbelastning i kombination med att ärendet inte hanterats som ett ungdomsärende.

EE gjorde följande bedömning.

I ärendet har det förekommit två misstänkta personer, CC, 17 år, samt GG, 20 år. CC har delgivits misstanke om olaga hot den 20 februari 2008. Tidsfristen enligt 4 § LuL har således börjat löpa och beslut i åtalsfrågan skulle enligt huvudregeln ha fattats senast den 2 april 2008. CC har vidare delgivits ytterligare brottsmisstankar vid förhör den 17 mars 2008. Beslut i åtalsfrågan har fattats den 28 januari 2009, dvs. drygt elva månader efter att CC första gången delgivits misstanke om brott.

Det kan konstateras att åklagare och polis inledningsvis har arbetat aktivt med ärendet. Därefter synes åtgärder ha vidtagits mer sporadiskt och handläggningen synes mer eller mindre ha avstannat hos åklagaren från mitten av juni. Polisen har i augusti önskat besked av åklagaren huruvida ärendet skulle slutdelges mot båda misstänkta. Trots att polisen återkommit flera gånger med sin förfrågan har åklagaren först i mitten av december lämnat besked i frågan. Förundersökningen har därefter, enligt åklagarens direktiv, slutdelgivits de båda misstänkta. Förundersökningsprotokollet har inkommit till kammaren den 21 januari 2009 och åtal har väckts en vecka senare.

Av åklagarens upplysningar framgår det att hon under ärendets handläggning inte har uppmärksammat att CC var under arton år. Inte heller synes någon annan personal vid åklagarkammaren eller polisen ha observerat detta. Först när CC:s föräldrar tillskrev åklagaren i saken den 23 januari 2009 har åklagaren fått CC:s ålder klar för sig. Att CC:s ålder inte har uppmärksamats har naturligtvis bidragit till att ärendet inte har handlagts med den skyndsamhet som krävts.

I Åklagarmyndighetens ärendehanteringssystem, Cåbra, kan olika varningar skapas t.ex. att en ungdom eller en häktad finns i ärendet. Varningen, som är skriven med blå text, syns bl.a. i ärendefönstret. För att en ungdomsvarning ska skapas krävs att såväl brottstiden som den misstänktes födelsetid har registrerats. Vanligtvis har polisen registrerat dessa uppgifter innan ärendet överförs till åklagarkammaren. Om dessa uppgifter har registrerats på ett korrekt sätt skapas en varning automatiskt av systemet. I det aktuella fallet har det framkommit att en ungdomsvarning har skapats när ärendet mot CC kom in till kammaren. Varken kansliet eller åklagaren har dock observerat varningen i ärendesystemet, vilket naturligtvis är olyckligt. Det finns således ett IT-stöd för att uppmärksamma ungdomsärenden. Detta system fångar dock inte alla fall. Det är därför viktigt att åklagarna är uppmärksamma på den misstänktes ålder så att det bl.a. uppmärksammas att ärenden ska handläggas med särskild skyndsamhet.

Såsom åklagaren själv varit inne på borde ärendet, oavsett de misstänkta ålder, ha bedrivits med större skyndsamhet. Det kan konstateras att åklagaren inte har följt föreskrifterna i ÅFS 2007:5 med att inte dröja längre än tre månader med att vidta utredningsåtgärder. Det är naturligtvis inte tillfredsställande att åklagaren dröjt fyra månader med att besvara polisen upprepade förfrågningar. Åklagaren har angett att anledningen till att hon inte besvarat polisens förfrågan förrän i december har berott på hennes ansträngda arbetssituation i kombination med att ärendet inte har hanterats som ett ungdomsärende. Det bör i sammanhanget framhållas att när åklagaren väl har uppmärksammat CC:s ålder har hon omgående fattat beslut i åtalsfrågan.

Såväl åklagaren som kammarchefen har redogjort för att arbetsbelastningen vid kammaren under år 2008 varit mycket ansträngd, en bild jag kan bekräfta. Jag har därför ingen anledning att betvivla att det inträffade haft sin grund i den höga arbetsbelastningen. Precis som kammarchefen har påpekat gjorde riksåklagaren ett undantag från det då rådande anställningsstoppet och tillät kammaren att nyrekrytera personal.

Avslutningsvis vill jag peka på att Åklagarmyndigheten i verksamhetsplanen för år 2009 har ägnat ungdomsärendena speciell uppmärksamhet. Ett särskilt verksamhetsmål är att fristerna i ungdomsärenden ska hållas och utvecklingscentrum ska inom ramen för sin rättsliga tillsyn av kamrarna följa arbetet med ungdomsärenden. Vidare ska en nationell åtgärdsplan för ökad kvalitet i handläggningen och snabbare lagföring av ungdomar som begår brott tas fram. Planen ska utarbetas med utgångspunkt i det arbete som under 2008 bedrivits beträffande handläggningstider för ungdomsärenden. Åtgärdsplanen, som ska ta sikte på både kortsiktiga och långsiktiga metoder, ska ange ett tydligt och

gemensamt förhållningssätt till utredning och lagföring av ungdomar samt hur samarbetet mellan de olika aktörerna, polis, åklagare och socialtjänst kan utvecklas. Arbetet ska bedrivas i nära samverkan med Rikspolisstyrelsen. Åtgärdsplanen ska redovisas senast den 31 december 2009. Åklagarmyndigheten arbetar alltså aktivt med att förkorta handläggningstiderna för ungdomsärendena.

Makarna AA och BB yttrade sig över remissvaret.

Bedömning

Av 23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken (RB) framgår att en förundersökning ska bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger. Finns det inte längre skäl att fullfölja förundersökningen ska den läggas ned. Enligt 4 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) ska en förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år och som gäller brott på vilket fängelse kan följa bedrivas med särskild skyndsamhet. Förundersökningen ska avslutas och beslut i åtalsfrågan fattas så snart det kan ske och senast inom sex veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke enligt 23 kap. 18 § första stycket RB. Tidsfristen får – förutom om den misstänkte ska delta i medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott – överskridas endast om det är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

Exempel på sådana särskilda omständigheter som kan motivera ett överskridande av tidsfristen är att det är fråga om en mycket omfattande brottsutredning, att den misstänkte begår nya brott under pågående förundersökning eller att det är nödvändigt att genomföra tekniska undersökningar som tar lång tid. Det förhållandet att det för tillfället råder brist på utredningspersonal eller att andra uppgifter anses böra ges företräde innebär inte att fristen får överskridas (prop. 1994/95:12 s. 96 f.).

Av 1 a § andra stycket förundersökningskungörelsen (1947:948), FUK, framgår att undersökningsledaren har ansvar för förundersökningen i dess helhet. Förundersökningsledaren ska se till att utredningen bedrivs effektivt och att den enskildes rättssäkerhetsintressen tas till vara. Undersökningsledaren ska också ge dem som biträder honom eller henne behövliga direktiv för arbetet.

Jag har under de senaste åren vid upprepade tillfällen haft anledning att kritisera polis och åklagare för handläggningen av ärenden där den misstänkte eller målsäganden är under 18 år (se t.ex. dnr 576-2008 och 2935-2007, besluten finns tillgängliga på JO:s hemsida, www.jo.se). Jag vill därför redan inledningsvis framhålla att lagstiftaren av flera skäl har ansett det angeläget att förundersökningar som gäller brott som begåtts av ungdomar bedrivs med särskild skyndsamhet. Sådana brott är ofta ett tecken på en begynnande negativ utveckling för den unge och det är bl.a. därför särskilt viktigt att tiden mellan brottet och reaktionen inte blir alltför lång (a. prop. s. 26). Till detta kommer att det måste anses vara en stor påfrestning för ett barn att vara föremål för en brottsutredning.

Av utredningen framgår att en anmälan om olaga hot gjordes i början av februari 2008 och att CC, som då var 17 år, delgavs misstanke om brottet den 20 februari

2008. Han delgavs därefter misstanke om ytterligare brott den 17 mars. Beslut i åtalsfrågan fattade först den 28 januari 2009.

DD har uppgett att hon, när hon övertog handläggningen av ärendet i mitten av februari 2008, inte uppmärksammade att CC var under 18 år. Hon har angett att det var flera faktorer som bidrog till hennes förbiseende, dels tillhörde hon inte den grupp av åklagare som handlade ungdomsärenden, dels var färgen på aktomslaget inte den som kammaren normalt använder i ungdomsärenden och slutligen var det inte, vilket är brukligt, markerat på handlingarna som skickats från polisen att det var fråga om ett förtursmål. Åklagarmyndigheten har emellertid angett att det i myndighetens ärende- och diarieföringssystem, Cåbra, kan skapas ”varningar” som anger att det är fråga om t.ex. ett ungdomsmål och att sådan information normalt skapas automatiskt. Åklagarmyndigheten har också konstaterat att en sådan ”varning” hade skapats i ärendet när det kom in till kammaren. Sedan jag tagit del av utskrifter ur diarieföringssystemet kan jag konstatera att en sådan ”varning” är så tydlig att en åklagare i normala fall inte borde kunna undgå att uppmärksamma den. Även om de omständigheter som DD redovisat i och för sig gör hennes misstag mer förståeligt, borde hon således ha uppmärksammat att det i ärendet fanns en misstänkt under 18 år. Det inträffade visar också på vikten av att det vid kammaren finns väl fungerande rutiner för att uppmärksamma förtursmålen.

När det sedan gäller ärendets handläggningstid konstaterar jag inledningsvis att jag, mot bakgrund av de tillkommande brottsmisstankarna, inte har något att anmärka vad gäller handläggningen under den tidiga våren 2008. Emellertid har handläggningen, som Åklagarmyndigheten också angett, mer eller mindre avstannat i mitten av juni och polisen fick inte, trots upprepade påminnelser, besked rörande sin förfrågan i augusti om ärendets fortsatta handläggning förrän i december. Trots den uppgivna mycket pressade arbetssituationen vid kammaren – en uppgift som jag saknar anledning att ifrågasätta – är det oacceptabelt att handläggningen avstannade under andra halvåret 2008 och att polisen fick vänta på besked i flera månader.

Sammanfattningsvis förtjänar således DD kritik för bristerna i handläggningen.

Med dessa uttalanden avslutas ärendet.